

บทที่ 6

สรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 พัฒนาการของเมืองและพื้นที่ว่าง

ชุมชนเมืองอุดรดิติถ์นับว่ามีพัฒนาการมาช้านาน ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งมีหลักฐานที่ค้นพบเป็นมรดกทางวัฒนธรรมมากมาย ต่อมาในยุคสุโขทัยอุดรดิติถ์ยังเป็นศูนย์กลางของชุมชนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นชุมชนนายพราน ชุมชนพ่อค้า และชุมชนเกษตรกรรม ในยุคต่อมา อาณาจักรที่เกิดขึ้น มีอยู่มากมาย การรบบพุ่งเกิดขึ้นในพื้นที่เมืองอุดรดิติถ์ ซึ่งขณะนั้นทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของเมืองพิชัย ซึ่งเปรียบเสมือนชายแดนของกรุงศรีอยุธยา หลังจากนั้นประเทศสยามก็พบกับภัยจักรวรรดินิยมเมืองพิชัยลดบทบาทลง จากการรบบฮ่อกว่า 13 ปี หาดทำอิฐกับเจริญเติบโตขึ้นจากบทบาทของการเป็นย่านการค้า ทางบก ทำให้อุดรดิติถ์มีความสำคัญขึ้นแทนเมืองพิชัย จากปัจจัยทางการค้า มีการย้ายที่ว่าการเมืองพิชัยมาไว้ที่พลับพลาที่ประทับ ครั้นเมืองกลับจากเสด็จประพาส จากนั้นเมืองอุดรดิติถ์เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ปี พ.ศ. 2450 เริ่มมีการวางแนวของรางรถไฟผ่านป่าช้าวัดวังเตาหม้อ (วัดท่าถนนในปัจจุบัน) พ.ศ.2454 รถไฟขบวนแรกก็วิ่งมาอุดรดิติถ์ การคมนาคมชนิดใหม่นี้ ทำให้ตลาดหาดทำอิฐลดบทบาทลง ทำให้พ่อค้าเปลี่ยนแหล่งการค้าไปอยู่ใกล้สถานีรถไฟอุดรดิติถ์ และท่าเสาแทน ในที่สุดตลาดหาดทำอิฐก็ต้องสลายตัวไป ไม่มีสภาพการค้าหลงเหลืออยู่เลย ย่านบางโพ และท่าเสาซึ่งเป็นส่วนที่มีสถานีรถไฟก็เจริญเติบโตมากขึ้น การมีสิ่งใหม่ๆ เข้ามา ประกอบกับกลุ่มราชการที่เกิดขึ้นในบริเวณนั้น มีคนจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานคนจากเมืองพิชัยอพยพเข้า หลังจากนั้นอุดรดิติถ์ก็มีเหตุการณ์ต่างๆ ที่สำคัญเกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนแรก ปี พ.ศ. 2475 และมีการยุบมณฑลให้เป็นจังหวัด และในปี .ศ. 2476 ยกฐานะอุดรดิติถ์ให้เป็นจังหวัด

หลังจากช่วงนั้นอุดรดิติถ์ก็ตกอยู่ในสภาวะสงครามระดับโลก อุดรดิติถ์ถูกระเบิดเสียหายมาก หลังจากเหตุการณ์นั้นเอง ความเจริญหลังไหลเข้าสู่เมืองอุดรดิติถ์ มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากมายการตั้งศูนย์ราชการ วิถีชีวิตผู้คนในระดับชุมชนเชื่อมโยงกัน เกิดประเพณีวัฒนธรรมจากหลากหลายเชื้อชาติ ไม่ว่าจะเป็นลาว ไทย และจีน ซึ่งเป็นตัวกลไกสำคัญ และเกิดประเพณีหลากหลาย เช่น การแห่เจ้าเฮียนเทียนเซียนตี้ งานพระแท่นศิลาอาสน์ งานทอดกฐิน ประกอบกับ การเชื่อมโยงถนนหนทางระหว่างท้องถิ่น ทำให้เมืองใกล้กันขึ้น มีย่านต่างๆ มีผู้คนไปมาหาสู่กัน มีงานเทศกาล ระดับเล็ก ระดับใหญ่ ตลอดจนการค้าขาย

ความเจริญเติบโตของเมืองในช่วงเวลานั้น การกระจุกตัวของอาคารบ้านเรือน การตั้งถิ่นที่อยู่อาศัย จะเริ่มจากศูนย์กลาง คือ บริเวณสถานีรถไฟอุตรดิตถ์เป็นแหล่งพาณิชยกรรม และศูนย์ราชการ และรอบนอกเป็นแหล่งที่พักอาศัย และอีกศูนย์กลางหนึ่ง ในยุคพัฒนาประเทศ คือ บริเวณสถานีรถไฟท่าเสา

การใช้พื้นที่ว่างในช่วงนั้น ความเป็นสังคมชนบทยังมีบทบาทมาก การใช้พื้นที่เพื่อประกอบกิจกรรมร่วมกันยังออกมาในรูปของชนบทธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อทางศาสนา ความผูกพันของชุมชนเป็นระดับครอบครัวที่รวมกับอยู่เป็นกลุ่ม

ต่อมา ช่วง พ.ศ. 2511 เริ่มมีการขยายตัวของเนื้อเมืองตามเส้นทางถนน ซึ่งได้รับการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นด้านย่านถนนบรมอาสน์ และถนนอินใจมี มีการแยกตัวของศูนย์ราชการมาตั้งที่แห่งใหม่ คือ บริเวณย่านถนนประชานิมิตร ทำให้เมืองขยายตัวกว้างออกไป แต่สภาพของเมืองยังถูกล้อมรอบไปด้วยพื้นที่เกษตรกรรม ที่แทรกตัวอยู่ในเนื้อเมือง ความเป็นสังคมแบบชนบท ยังมีบทบาทมากอยู่การปฏิสัมพันธ์ของคนในยุคนี้ ยังคงเป็นผลสืบเนื่องมาจากประเพณีวัฒนธรรม ซึ่งมีรากฐานมาจากพุทธศาสนา การใช้พื้นที่ว่าง สาธารณะยังไม่มียุทธศาสตร์เข้ามานับว่าเป็นสิ่งใหม่ก็ว่าได้ เช่นสนามกีฬาจังหวัด (สนามกีฬาพระยาพิชัยในยุคนี้) ยังไม่มีบทบาทเท่าใดนัก

ในยุค พ.ศ. 2524 การขยายตัวของเมืองเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เมืองกระจายตัวขยายออกไปทางทิศตะวันออกของแม่น้ำอย่างเห็นได้ชัดอันเนื่องมาจาก การตัดทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 และการสร้างสะพานข้าม เชื่อมโยงแผ่นดินสองฝั่งแม่น้ำน่าน ย่านบรมอาสน์หนาแน่นขึ้น การที่มีโครงข่ายถนนที่มากขึ้น ทำให้การเข้าถึงพื้นที่ สะดวกขึ้น แต่การขยายตัว ในช่วงนี้รอบนอก ยังคงค่อนข้างหลวม แทรกไปกับพื้นที่เกษตรที่ชิดเมืองเดิม

ผลของการเจริญเติบโตทางกายภาพ และเศรษฐกิจ ทำให้สังคมเริ่มเห็นห่างกันออกไป การปรับเปลี่ยนจากสังคมชนบทมาสู่เมืองเริ่มเด่นชัดขึ้น โดยเฉพาะบริเวณใจกลางเมืองวิถีในการดำเนินชีวิตในระบบครอบครัว เริ่มที่จะเบาบางลง วัฒนธรรมชนบทธรรมเนียมประเพณีบางอย่างหายไป

ยุค พ.ศ. 2541 – ปัจจุบัน ยุคที่เมืองเจริญเติบโตเต็มที่จากภาวะทางเศรษฐกิจส่งผลให้การเจริญเติบโตทางกายภาพมีมากขึ้น เนื้อเมืองหนาแน่นขึ้น ทั้ง 2 ฝั่งแม่น้ำน่าน โดยเฉพาะย่านการค้า

บรมอาสน์ พื้นที่ปลูกสร้างประเภทที่พักอาศัยกระจายตัวอยู่รอบนอกมากขึ้น ประกอบกับ สภาพถนนการคมนาคมสะดวกขึ้น พื้นที่ว่างที่แทรกตัวอยู่ในเนื้อเมือง สังคม วิถีชีวิต ของผู้คนกล่าวได้ว่าเริ่มมีความเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ความเจริญก้าวหน้าทางระบบเศรษฐกิจ และระบบโลกทำให้ครอบครัวเห็นห่างกัน การย้ายถิ่นเพื่อหางานทำ หรือศึกษาในเมืองที่ใหญ่กว่าเป็นปัจจัยตัวหนึ่ง ซึ่งสำคัญ แต่เมืองอุตสาหกรรมก็ยังคงมีสถาบันการศึกษาที่ตอบรับกับการเจริญเติบโตของระบบโลก การหลั่งไหลของผู้คนรอบนอกหรือจังหวัดใกล้เคียงมาสู่เมืองอุตสาหกรรมมากขึ้น

จากการพัฒนาของเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะเห็นได้ว่าเมืองเริ่มมีการพัฒนาจากการมีศูนย์กลางเดียวและขยายตัวออกไปรอบๆศูนย์กลางโดยมีการใช้ที่ดินหนาแน่นขึ้นตามลำดับ การพัฒนาเส้นทางคมนาคม โดยเฉพาะโครงข่ายถนนนับเป็นตัวแปรสำคัญอีกประการหนึ่ง พื้นที่ปลูกสร้างประเภทที่พักอาศัย กระจายตัวโดยรอบของเมือง ขณะเดียวกัน ศูนย์กลางเมืองที่ถูกคั่นด้วย ศูนย์ราชการ และ แม่น้ำน่าน ก็เริ่มกระจายตัวแยกออกไปหนาแน่นในบริเวณอื่นๆ เช่น ย่านบรมอาสน์ และ ย่านสถาบันราชภัฏ บริเวณถนนอินใจมีทำให้ในอนาคตบริเวณที่ขยายตัวใหม่มีโอกาสที่จะเป็นแหล่งพาณิชยกรรมแห่งใหม่ที่ใหญ่ขึ้นและหนาแน่นขึ้น ความสำคัญของพื้นที่ว่างในพื้นที่ดังกล่าวยังคงอยู่ในภาวะน่าเป็นห่วง หากมิได้มีการวางแผนเพื่อรองรับการพัฒนาตัวของเมืองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในขณะเดียวกันพื้นที่ว่างนับว่ามีความจำเป็นมากในอนาคต คนมีความต้องการใช้พื้นที่โดยเฉพาะในเขตเมืองมีความหลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะ ย่านพาณิชยกรรมที่น่าจะพิจารณาที่ว่างควบคู่กันไปด้วย เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในระยะใกล้และให้สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนเมืองในอนาคต ตลอดจนเพื่อสุนทรียภาพของเมืองในอนาคตอีกด้วย เพราะฉะนั้นแล้วแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ว่างในชุมชนเมืองจึงไม่อาจมองข้ามการเจริญเติบโตของเมืองซึ่งอาจจะเกิดขึ้นในอนาคตอีกด้วย

6.2 ลักษณะทางกายภาพ และกิจกรรมในพื้นที่ว่าง

พื้นที่ว่างในเมืองอุตสาหกรรมนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 หน้าที่ด้วยกัน คือ หน้าที่ของพื้นที่ว่างในการให้บริการแก่เมือง และ หน้าที่ของพื้นที่ว่างในการเป็นส่วนประกอบของเมือง

พื้นที่ว่างที่ให้บริการแก่เมืองนั้น สามารถแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. ระดับเมือง ลักษณะโดยทั่วไปของพื้นที่ว่างในระดับนี้ จะเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ เป็นพื้นที่ว่างประเภทสวนสาธารณะ ซึ่งได้แก่ ลานริมถนน สนามกีฬาพระยาพิชัย และสวนสาธารณะมหามงคล โดยพื้นที่ว่างเหล่านี้กระจายตัวอยู่ในย่านพาณิชยกรรมเก่า และย่านศูนย์ราชการ สถาบัน

การศึกษา ภายในพื้นที่ว่างจะมีองค์ประกอบของพื้นที่ เช่น ต้นไม้ ม้านั่ง ไฟฟ้า สิ่งปลูกสร้างต่างๆ ที่หลากหลาย

ลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นมีทั้งที่เป็นลักษณะ Active recreation และ Passive recreation โดยประเภทของกิจกรรมนั้นจะมีความหลากหลาย เช่น ออกกำลังกาย นั่งชมทิวทัศน์ เดินเล่น ปิกนิกรับประทานอาหาร อ่านหนังสือ เดินเล่น เป็นต้น นอกจากนี้กิจกรรมที่เกิดขึ้นในระหว่างวันแล้วยังมีกิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างปี เช่น การใช้พื้นที่ว่างในการจัดงานเทศกาลรื่นเริง ต่างๆ เช่น งานลอยกระทง งานสงกรานต์ งานปีใหม่ งานประจำจังหวัด เป็นต้น โดยกลุ่มผู้ใช้ก็จะมีหลากหลายด้วยเช่นกัน กล่าวคือ มีตั้งแต่เด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ ไปจนถึงผู้สูงอายุ

2. ระดับย่าน ลักษณะโดยทั่วไปของพื้นที่ว่างในระดับนี้ จะเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ และขนาดกลาง พื้นที่ว่างระดับนี้ มี 3 ประเภท คือ สวนสาธารณะ พื้นที่ว่างตามเส้นทางคมนาคม และพื้นที่ว่างในสถาบัน ซึ่งได้แก่ สวนสาธารณะริมถนน สวนสุขภาพธนาคารไทยพาณิชย์ ที่ว่างหน้าโรงเรียนอนุบาล พื้นที่ว่างในวัดท่าถนน พื้นที่ว่างหน้าห้างฟรายเดย์ และพื้นที่ว่างในสถาบันราชภัฏ โดยพื้นที่ว่างเหล่านี้กระจายตัวอยู่ในย่านพาณิชย์กรรมเก่า ย่านพาณิชย์กรรมใหม่ และย่านศูนย์ราชการ สถาบันการศึกษา ภายในพื้นที่ว่างจะมีองค์ประกอบของพื้นที่ เช่น ต้นไม้ ม้านั่ง ไฟฟ้า สิ่งปลูกสร้างต่างๆ พอสมควร

ลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นมีทั้งที่เป็นลักษณะ Active recreation และ Passive recreation ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะพื้นที่ โดยประเภทของกิจกรรมนั้นจะมีความหลากหลาย เช่น ออกกำลังกาย นั่งชมทิวทัศน์ เดินเล่น ปิกนิกรับประทานอาหาร อ่านหนังสือ เดินเล่น เป็นต้น โดยกลุ่มผู้ใช้จะเน้นไปในกลุ่มของเด็ก วัยรุ่น และผู้ใหญ่เป็นหลัก

3. ระดับชุมชน ลักษณะโดยทั่วไปของพื้นที่ว่างในระดับนี้ จะเป็นพื้นที่ขนาดกลางและขนาดเล็ก พื้นที่ว่างระดับนี้ มี 3 ประเภท คือ สวนสาธารณะ พื้นที่ว่างตามเส้นทางคมนาคม และพื้นที่ว่างในสถาบัน ซึ่งมีการกระจายตัวอยู่ในทุกพื้นที่ของเมือง แต่ในการศึกษาได้ทำการศึกษา 6 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ริมทางรถไฟหน้าวัดกลาง สวนสาธารณะหน้าชุมชนเจริญบัณฑิต สนามเด็กเล่นชุมชนรถไฟศาลาอาสน์ สวนริมน้ำคอวัง พื้นที่ว่างในวัดหนองผา และสนามกีฬาในโรงพยาบาลอุดรดิตต์ โดยพื้นที่ว่างเหล่านี้กระจายตัวอยู่ในย่านพาณิชย์กรรมเก่า ย่านศูนย์ราชการ สถาบันการศึกษา และ ย่านที่พักอาศัยของเมือง ภายในพื้นที่ว่างจะมีองค์ประกอบของพื้นที่ เช่น ต้นไม้ ม้านั่ง ไฟฟ้า สิ่งปลูกสร้างต่างๆ มีไม่ค่อยหลากหลายนัก

ลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นมีทั้งที่เป็นลักษณะ Active recreation และ Passive recreation แต่ประเภทของกิจกรรมจะไม่ค่อยมีความหลากหลายนัก ช่วงเวลาของการทำกิจกรรมก็จะไม่นาน ส่วนกลุ่มผู้ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นคนในชุมชนของพื้นที่ที่พื้นที่ว่างนั้นตั้งอยู่ การเดินทางมาใช้งาน จึงเป็นในลักษณะระยะใกล้

6.3 บทบาทของพื้นที่ว่างต่อชุมชนเมือง

จากข้อมูลที่ได้วิเคราะห์จากแบบสอบถามทั้งหมด นำมาวิเคราะห์ร่วมกับแนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่ว่างและกิจกรรมของมนุษย์ที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ว่าง นอกจากจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาควบคู่กับการพัฒนาเมืองแล้ว ยังได้มีบทบาทที่สำคัญในการเป็นส่วนประกอบของเมืองอีกด้วย ซึ่งบทบาทต่างๆที่เกิดขึ้นพอสรุปได้เป็น 2 แนวทาง คือ

- 1) บทบาทความสำคัญของที่ว่างในชุมชนเมืองต่อประชากรเมือง ซึ่งสามารถแบ่งได้ 4 ลักษณะ ดังนี้

1.1) ลักษณะบทบาทต่อประชากรเมือง

1.1.1 เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ และนันทนาการ จากการศึกษาพื้นที่ว่างในชุมชนเมืองอุดรดิตต์ และกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ว่าง จะพบว่าบทบาทหลักของพื้นที่ว่างที่ได้ทำการศึกษานั้นเป็นไปเพื่อรองรับกิจกรรมนันทนาการ ไม่ว่าจะเป็นแบบ Active recreation หรือ Passive recreation เนื่องจากผู้คนในเมืองต้องการหาสถานที่ที่จะเป็นที่ผ่อนคลายความเครียดจากการทำงานหรือการเรียน ซึ่งลักษณะกิจกรรมของแต่ละบุคคลนั้นจะมีความแตกต่างกันออกไปตามอายุ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ บางคนแม้เพียงเป็นการนั่งดูผู้คนที่กำลังทำกิจกรรม ก็ถือเป็นการผ่อนคลาย บางคนชอบที่จะเดินเล่นชมธรรมชาติ บางคนชอบที่จะออกกำลังกาย เป็นต้น

โดยพื้นที่ว่างในระดับเมืองนั้นจะมีบทบาทในด้านการเป็นแหล่งนันทนาการของเมืองมาก เนื่องด้วยลักษณะพื้นที่ที่เอื้ออำนวยต่อกิจกรรมที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นลานรียมน่าน สนามกีฬาพระยาพิชัย หรือ สวนสาธารณะมหามงคล ส่วนพื้นที่ว่างในระดับย่านนั้น พื้นที่ที่มีบทบาทในด้านการเป็นแหล่งนันทนาการมาก ก็คือ สวนสาธารณะรียมน่าน สวนสุขภาพ และสนามกีฬาสถาบันราชภัฏ เนื่องจากลักษณะพื้นที่ที่เป็นสวนสาธารณะ ทำให้ผู้คนมาประกอบกิจกรรมประเภทนี้มาก ส่วนพื้นที่ว่างในระดับชุมชน จะเป็นพื้นที่ว่างบริเวณสนามเด็กเล่นชุมชนรถไฟศิวลาอาสน์ สวนรียมน้ำ

คอวัง และสนามกีฬาโรงพยาบาลอุตรดิตถ์ จะสังเกตเห็นได้ว่า พื้นที่ว่างในแต่ละระดับที่มีบทบาทด้านนี้มาก จะเป็นพื้นที่ว่างประเภทสวนสาธารณะ ซึ่งได้แก่ สวน สนามกีฬา ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ลักษณะพื้นที่ของพื้นที่ว่างจะเป็นตัวกำหนดบทบาทของพื้นที่ว่างที่มีต่อชุมชนประการหนึ่ง

1.1.2 เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมและพบปะสังสรรค์ พื้นที่ว่างในชุมชนเมืองนับว่ามีบทบาทอย่างมากต่อการรวมกลุ่มกันทางสังคมของชาวเมืองในระดับเมืองนั้น พื้นที่ว่างที่มีบทบาทมาก ก็คือ ลานริมน่าน ซึ่งจัดเป็นลานอเนกประสงค์ มีทั้งการรวมกลุ่มทางการเมือง และการรวมกลุ่มของชาวบ้าน เช่น เหตุการณ์ประท้วงต่อต้านการเข้ามาเปิดของห้างโลตัส ก็มีการใช้ลานริมน่านเป็นที่ชุมนุมของชาวบ้าน หรือจะเป็นสนามกีฬาพระยาพิชัยที่ทุกปีจะมีการร่วมกันจัดงานประจำปี “วันพระยาพิชัยดาบหัก” ประมาณกลางเดือนมกราคมของทุกปี ก็จะเป็นอีกแห่งหนึ่งที่เป็นที่พบปะสังสรรค์ของผู้คนในเมือง

ในระดับย่าน เช่น สนามกีฬาราชภัฏอุตรดิตถ์ กลุ่มผู้ใช้ส่วนใหญ่ก็เป็นนักศึกษาในสถาบัน ที่มารวมตัวกันเพื่อพบปะสังสรรค์ด้วยการเล่นกีฬา หรือการจัดนิทรรศการงานแสดงทางวิชาการต่างๆ หรือจะเป็นบริเวณหน้าโรงแรมฟรายเดย์ ที่มีการรวมกลุ่มกันค้าขายสินค้า จัดเป็นพื้นที่ที่ขายอาหารยามค่ำคืน ที่ผู้คนสามารถพบปะกันได้ในอีกรูปแบบหนึ่ง

ในระดับชุมชน การใช้พื้นที่ของกลุ่มคนมีน้อย ทำให้โอกาสในการพบปะสังสรรค์มีน้อยด้วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพื้นที่ว่างในระดับชุมชนนั้น มีการกระจายตัวอยู่ทั่วไป และส่วนใหญ่แล้วอยู่ในย่านชุมชนพักอาศัย และชุมชนเกษตรกรรมที่มีพื้นที่ว่างในการทำกิจกรรมอยู่ในบริเวณที่พักอยู่แล้ว ทำให้การออกจากบ้าน เพื่อทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นมีไม่มากนัก

1.1.3 มีสุนทรียภาพทางด้านการมองเห็น ในระดับเมืองนั้น เริ่มตั้งแต่ลานริมน่านที่อยู่ติดริมแม่น้ำน่าน และฝั่งตรงข้ามเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้ผู้ที่มาใช้พื้นที่ได้สัมผัสกับบรรยากาศริมน้ำ และความเขียวขจีของพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งเสมือนเป็นการผ่อนคลายการมองเห็นในชีวิตประจำวันในเมืองที่เห็นแต่ตึกราบ้านช่อง ส่วนสนามกีฬาพระยาพิชัยนั้น เป็นการเปิดมุมมองไปสู่พื้นที่ศูนย์ราชการ การเปิดพื้นที่ทำให้บริเวณศูนย์ราชการซึ่งมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่สวยงามมีลักษณะเด่นไม่ถูกบดบังด้วยอาคารสูง และสวนสาธารณะมหามงคลนั้น เป็นส่วนที่เพิ่มความร่มรื่นให้กับย่านศูนย์ราชการและสถาบันการศึกษา เนื่องจากมีต้นไม้ มีบ่อน้ำในพื้นที่ ผู้คนจึงสามารถผ่อนคลายการมองเห็นได้อีกพื้นที่หนึ่ง

ในระดับย่านนั้น สวนสุขภาพ เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่เพิ่มสุนทรียภาพในการมองเห็นให้กับย่านพาณิชย์กรรมเก่า เนื่องจากเป็นพื้นที่สีเขียวท่ามกลางตึกอาคารพาณิชย์กรรม อีกบริเวณหนึ่งคือ ลานหน้าโรงเรียนอนุบาลที่เป็นพื้นที่เปิดโล่งไปยังทางรถไฟ และสนามกีฬาสถาบันราชภัฏที่ช่วยลดความแออัดของอาคารต่างๆโดยรอบพื้นที่ ด้วยการเว้นพื้นที่ว่างทำเป็นสนามกีฬา

ในระดับชุมชนนั้น พื้นที่หน้าวัดกลาง ซึ่งแต่ก่อนเป็นพื้นที่กร้างมีหญ้าขึ้นเต็มพื้นที่ทำให้ผู้ที่สัญจรไปมาเกิดความกลัวได้ แต่ปัจจุบันเมื่อมีการปรับสภาพพื้นที่ทำให้โล่งเตียน ทำให้การมองเห็นที่บริเวณนี้ ดูโล่งตา สามารถมองเห็นทางรถไฟที่ยาวสุดสายตาได้อย่างชัดเจน และทำให้ความน่ากลัวของพื้นที่สำหรับผู้สัญจรไปมาลดลงไปมาก ส่วนพื้นที่อื่นๆนั้น เป็นพื้นที่ลักษณะสวนสาธารณะที่มีความเขียวชอุ่มของต้นไม้หลากหลายชนิด ซึ่งก็เป็นอีกพื้นที่ที่สร้างบรรยากาศและการมองเห็นที่ดีแก่ชุมชนนั้นด้วย

1.1.4 การใช้ประโยชน์หนาแน่นในระดับเมืองนั้น พื้นที่ว่างที่มีกลุ่มผู้ใช้หนาแน่นคือ ลานริมถนน และสวนสาธารณะมหามงคล เนื่องจากลักษณะพื้นที่ที่สามารถเกิดกิจกรรมได้หลากหลายประเภท ทั้ง Active recreation และ Passive recreation ทำให้มีกลุ่มผู้ใช้หลากหลายวัย เพศ สถานภาพ เข้ามาใช้ได้ ซึ่งต่างกับบริเวณสนามกีฬาพระยาพิชัยที่ค่อนข้างมีข้อจำกัดในการเกิดกิจกรรม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นลักษณะ Active recreation ซึ่งกลุ่มผู้ใช้ส่วนมากจะเป็นวัยรุ่น และวัยทำงาน

ในระดับย่านนั้น พื้นที่ว่างที่มีคนเข้ามาใช้หนาแน่น คือ พื้นที่ว่างในสถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์ เนื่องจากเป็นพื้นที่ของสถาบันอุดมศึกษาประจำจังหวัด ทำให้มีการเปิดพื้นที่เพื่อให้ผู้คนเข้ามาทำกิจกรรมได้มาก ไม่ว่าจะเป็นการใช้พื้นที่ของสนามกีฬา หรือบริเวณลานโล่งในสถาบัน ก็มีการนำมาจัดนิทรรศการงานต่างๆ

ในระดับชุมชน ความหนาแน่นของกลุ่มผู้ใช้มีน้อย เนื่องจากลักษณะการใช้ที่ดินโดยรอบพื้นที่ในแต่ละชุมชนนั้น มีผลให้ความต้องการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในระดับชุมชนมีน้อย เพราะคนในชุมชนสามารถใช้พื้นที่บริเวณบ้านเป็นที่ประกอบกิจกรรมนันทนาการได้อยู่แล้ว

1.1.5 การเข้าใช้ประโยชน์ของคนนอกชุมชนในระดับเมือง พื้นที่ว่างที่มีการเข้ามาใช้ประโยชน์จากคนนอกชุมชนมากนั้น ได้แก่ ลานริมถนน และสวนสาธารณะมหามงคล ซึ่งจะสังเกตได้จากกลุ่มผู้ใช้ที่ไม่เพียงแต่เป็นคนในบริเวณพื้นที่ว่างนั้น ยังมีคนนอกพื้นที่ที่อยู่ห่างไกล

ออกไป เข้ามาใช้พื้นที่นี้ ทำให้พื้นที่ว่างนี้มีขอบเขตบริการที่กว้างครอบคลุมพื้นที่ที่ห่างไกลออกไปมากกว่าในระดับของย่านและชุมชน ส่วนบริเวณสนามกีฬาพระยาพิชัยนั้น ผู้คนจากภายนอกจะมีการใช้พื้นที่มาก เฉพาะช่วงที่มีการจัดงานประจำปี เท่านั้น

ในระดับย่าน พื้นที่ว่างที่มีคนจากนอกพื้นที่เข้ามาใช้มาก ได้แก่ บริเวณลานหน้าอนุบาล เนื่องจากการที่ผู้คนจากหลากหลายพื้นที่มาส่งบุตรหลานเพื่อเรียนในโรงเรียนแห่งนี้ อีกบริเวณหนึ่งคือ หน้าโรงแรมฟรายเดย์ จากการที่เป็นแหล่งค้าขายทำให้มีความหลากหลายของผู้คนมากไม่ว่าจะเป็นผู้ชาย และผู้ซื้อสินค้า

ในระดับชุมชน การใช้พื้นที่จากคนภายนอกแทบจะไม่มีเลย เนื่องจากเป็นพื้นที่ว่างขนาดเล็กๆ จนบางครั้งคนจากภายนอกยังไม่รู้จักพื้นที่ว่างนี้เลย

1.2) ลักษณะบทบาททางกายภาพของเมือง

1.2.1 ที่ว่างทำให้เมืองเกิดความเป็นระเบียบ การเกิดพื้นที่ว่างที่ได้มีการปรับปรุงพัฒนาพื้นที่แล้วนั้น ทำให้เมืองเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น ผู้คนในเมืองสามารถมีพื้นที่สำหรับการทำกิจกรรมการพักผ่อนได้อย่างชัดเจน พื้นที่ว่างไม่ได้ถูกปล่อยให้รกร้างเปล่า

1.2.2 มีสราฐที่ชัดเจน พื้นที่ว่างที่ได้มีการศึกษานั้น มีทั้งที่เป็นพื้นที่ที่มีรูปร่างที่ชัดเจน มีการล้อมรั้วเพื่อแสดงขอบเขตของพื้นที่ที่แน่นอน เช่น ลานริมถนน สนามกีฬาพระยาพิชัย สวนสาธารณะมหาเมฆ เป็นต้น

1.2.3 ก่อให้เกิดลักษณะเชิงสุนทรียภาพ พื้นที่ว่างก่อให้เกิดความงามในพื้นที่ โดยเฉพาะในย่านพาณิชย์กรรมที่ทุกพื้นที่เต็มไปด้วยอาคารพาณิชย์ ทั้งเก่าและใหม่ ทำให้ผู้คนที่อยู่ในเมืองรู้สึกอึดอัด แต่เมื่อมีพื้นที่ว่างเกิดขึ้น ทำให้เกิดการเว้นระยะของการมองเห็น ทั้งที่เป็นพื้นที่สีเขียวจากต้นไม้ การเป็นลานโล่ง เป็นสร้างความงามให้กับเมืองได้เช่นกัน

1.3) ลักษณะบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจของเมือง

1.3.1 ก่อให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ บริเวณพื้นที่ว่างที่ก่อให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ บริเวณลานริมถนน ซึ่งอยู่ในย่านพาณิชย์กรรมทำให้มีผู้คนมาขายสินค้าด้านข้างที่ติดกับถนน จำพวกอาหาร ผลไม้ เครื่องดื่ม นอกจากนี้ยังมีบริการโทรศัพท์มือถือตั้งโต๊ะอีกด้วย

บริเวณอื่นๆ ในระดับย่าน ได้แก่ ลานหน้าอนุบาล ซึ่งจะมีคนมาค้าขายสินค้าประเภทอาหารเป็นหลัก ให้กับเด็กนักเรียน และผู้ประกอบการ และหน้าโรงแรมพรายเดย์ ซึ่งเป็นแหล่งขายอาหารยามค่ำคืนของเมือง

1.3.2 เกิดการไหลเวียนเศรษฐกิจในชุมชน จากการที่พื้นที่ว่างบริเวณได้ก่อให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้น มีผลให้มีการเกิดเงินไหลเวียนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจของเมือง และชุมชนต่างๆ

1.4) ลักษณะบทบาทต่อสังคมเมือง

1.4.1 การมีลักษณะเป็นที่ว่างสาธารณะประโยชน์ พื้นที่ว่างทุกพื้นที่นั้นได้เอื้อต่อการเป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ ที่ผู้คนสามารถเข้ามาใช้พื้นที่ได้ตลอดเวลา ซึ่งพื้นที่ว่างที่มีลักษณะเป็นสาธารณะประโยชน์มาก ได้แก่ ลานริมถนน สนามกีฬาพระยาพิชัย สวนสาธารณะมหามงคล ซึ่งเป็นพื้นที่ว่างในระดับเมือง ส่วนพื้นที่ว่างในระดับย่านนั้น ได้แก่ สวนสาธารณะริมน่าน สวนสุขภาพ

1.4.2 ก่อให้เกิดความพึงพอใจ พื้นที่ว่างที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจของผู้คนที่รับรู้ว่ามีพื้นที่ว่างที่ปรากฏอยู่นั้น ได้แก่ ลานริมถนน เป็นเสมือนพื้นที่ที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองในปัจจุบัน และคนในเมืองมีความพึงพอใจที่มีลานริมน่านนี้เกิดขึ้น ส่วนพื้นที่อื่นๆนั้น เมื่อมีพื้นที่ว่างเกิดขึ้นแล้วความพึงพอใจของผู้คนย่อมเกิดขึ้น แม้แต่ในระดับชุมชน การเกิดพื้นที่ว่างทำให้คนในบริเวณนั้นไม่ต้องเดินทางไปไกล อย่างเช่น บริเวณวัดกลางที่ผู้ประกอบการของเด็กมีความพึงพอใจที่มีจะมีพื้นที่สวนสาธารณะเกิดขึ้น เพราะจะได้ดูแลลูกๆอยู่ใกล้ๆได้

1.4.3 ก่อให้เกิดสุขภาพจิตดี การเกิดขึ้นของพื้นที่ว่างนั้น ทำให้ผู้คนในเมืองได้มีสถานที่สำหรับผ่อนคลายความตึงเครียดจากการใช้ชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการทำงาน การเรียน ซึ่งเมื่อผู้คนได้ทำกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นการออกกำลังกาย การพูดคุยกัน การนั่งเล่นแล้ว จะทำให้ตัวผู้ใช้พื้นที่เกิดสุขภาพทั้งทางกายและทางจิตที่ดี

1.4.4 ก่อให้เกิดปัญหาต่อสังคม พื้นที่ว่างบางบริเวณนั้น เป็นพื้นที่ว่างที่ลับสหายตาของผู้คน ซึ่งอาจเป็นแหล่งมั่วสุมของผู้คนในทางไม่ดีได้ อย่างเช่น บริเวณสวนสาธารณะริมน่าน ที่มีลักษณะพื้นที่ยุบตัวลงไปจากถนนมาก และมีแสงไฟสลัว ทำให้เป็นจุดล่อแหลมของการเกิด

ตารางที่ 6.1 การประเมินศักยภาพของพื้นที่ว่างที่มีบทบาทต่อชุมชนเมืองอุดรดิตถ์

ระดับพื้นที่ว่าง บทบาทที่มีต่อชุมชน	ระดับเมือง			ระดับย่าน						ระดับชุมชน					
	ความริมน้ำ	สวนนกกีฬาพระบาทพิชัย	สวนหมากมด	สวนสาธารณะริมน้ำ	สวนสุขภาพ	วัดท่าถน	ลานหน้าอนุบาล	หน้าฟรายเดย์	สถาบันราชภัฏ	หน้าวัดกลาง	เจริญบัณฑิต	ศิลาอาสน์	คอง	วัดหนองผา	สวนนกกีฬาโรงพยาบาล
1.บทบาทที่มีต่อประชากรภายใน-นอกชุมชน															
-เป็นแหล่งเล่นนันทนาการ	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
-เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมพบปะสังสรรค์	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
-มีสุนทรียภาพทางด้านกรมองเห็น	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
-มีการใช้ประโยชน์หนาแน่น	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
-มีการเข้าใช้ประโยชน์ของคนนอกชุมชน	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
2.ลักษณะบทบาททางกายภาพของเมือง															
-ที่ว่างทำให้เมืองเกิดความเป็นระเบียบ	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
- มีผลต่อการทำให้เกิดความสบาย	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
-มีคารูปชัดเจน	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
-ก่อให้เกิดลักษณะเชิงสุนทรียภาพ	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
3.ลักษณะบทบาทต่อระบบเศรษฐกิจของเมือง															
-ก่อให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
-เกิดการไหลเวียนของเศรษฐกิจในชุมชน	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
4.ลักษณะบทบาทต่อสังคมเมือง															
-การมีลักษณะเป็นที่ว่างสาธารณะประโยชน์	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
-ก่อให้เกิดความพึงพอใจ	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
-ก่อให้เกิดสุขภาพจิตดี	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●
-ก่อให้เกิดปัญหาต่อสังคม				●									●		●

ความมึบทบาทต่อชุมชนเมือง

● มาก

● ปานกลาง

● น้อย

□ ไม่มี

มีงานชีพ เช่นเดียวกับบริเวณคอกวัง ซึ่งมักจะมีพวกเร่รอนมาอยู่เสมอ อีกบริเวณหนึ่งก็คือ สนามกีฬาโรงพยาบาลอุดรดิตถ์ เกิดการกลุ่มผู้ใช้พื้นที่ก่อให้เกิดความไม่สงบต่อสถานที่โดยรอบ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลได้

2) บทบาทความสำคัญของที่ว่างในชุมชนเมืองต่อการเป็นองค์ประกอบหลักของเมือง

การมีพื้นที่ว่างในเมืองนั้น จะทำให้ความรู้สึกแออัดในเมืองมีความเบาบางลงไป เป็นเสมือนจุดพักสายตาของการมอง ดังนั้น การมีพื้นที่ว่าง ไม่ว่าจะเป็นสวนสาธารณะ แม่น้ำ หรือสนามกีฬา ยังช่วยเพิ่มควมมีชีวิตชีวาให้กับเมือง ผู้คนในเมืองสามารถในพื้นที่ว่างเหล่านี้ในการพักผ่อน ออกกำลังกาย จากการดำเนินชีวิตที่เคร่งเครียดในเมือง อย่างบริเวณสวนสาธารณะหน้าชุมชนเจริญบัณฑิต ซึ่งเป็นที่ของทางกรรถไฟ ตั้งอยู่ติดริมถนนพาดวารี โดยสวนสาธารณะแห่งนี้ เป็นสวนสาธารณะขนาดเล็ก จึงทำให้ผู้คนไม่ค่อยเข้าไปใช้ แม้ว่าจะเป็นพื้นที่ว่างที่ก่อให้เกิดกิจกรรมบนพื้นที่ได้น้อย แต่ก็มีประโยชน์ต่อทัศนียภาพของเมือง ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า พื้นที่ว่างเป็นองค์ประกอบหนึ่งของความน่าอยู่ของเมือง ซึ่งจะมีผลต่อคุณภาพชีวิตของชาวเมืองอุดรดิตถ์อีกด้วย

6.4 ศักยภาพของพื้นที่ว่าง

6.4.1 ศักยภาพด้านนันทนาการ – ชุมชน

ศักยภาพของพื้นที่ว่างในชุมชนเมืองด้านนันทนาการและชุมชน พบว่าในเขตพื้นที่มีสวนสาธารณะอยู่ 5 แห่ง เป็นสวนสาธารณะขนาดใหญ่ระดับเมือง 1 แห่ง ได้แก่ ลานริม่าน สนามกีฬา 1 แห่ง คือ สนามกีฬาพระยาพิชัยดาบหัก ขนาดระดับย่าน 3 แห่ง คือ สวนสาธารณะมหามงคล สวนสาธารณะริม่าน และสวนสุขภาพนาคาร์ไทยพาณิชย์ ซึ่งพื้นที่ทั้ง 5 แห่งเป็นทรัพยากรทางพื้นที่ที่มีคุณค่า หากสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ และหากมีการจัดการวางรูปแบบกิจกรรมการใช้พื้นที่ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ตลอดจนมีระบบการจัดการดูแลรักษาที่ต่อเนื่อง และมีการจัดภูมิทัศน์ และการจัดหาส่วนบริการสวนสาธารณะ เช่น ห้องสุขา ร้านขายอาหาร เครื่องดื่ม และ ไฟฟ้าส่องสว่าง

ลานริม่านนับว่าเป็นแหล่งนันทนาการ และเป็นลานระดับใหญ่ ใกล้เคียงบริเวณแหล่งชุมชน และใช้ความเป็นสวนสาธารณะได้คุ้มค่า ออกแบบโดยให้เปิดเผยพื้นที่เข้าถึงได้ง่าย และมีความต่อเนื่อง มีบรรยากาศที่ดี และมีการแบ่งพื้นที่เพื่อการทำกิจกรรมได้หลากหลาย สามารถจัดงานระดับเมือง

หรือภูมิภาคได้ ส่วนสนามกีฬาพระยาพิชัย เป็นสนามกีฬาขนาดใหญ่เป็นพื้นที่โล่งตลอด กิจกรรมส่วนมากแล้ว จะเป็นกิจกรรมนันทนาการประเภทการกีฬา (Active recreation) ที่ต้องส่งเสริมการดูแลรักษา และบริการสาธารณะเพิ่มขึ้น เช่น ไฟฟ้าแสงสว่าง สุขา การดูแลรักษาสภาพของพื้นที่ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเองสามารถจัดกิจกรรมขนาดใหญ่ระดับเมืองและภูมิภาคได้ แต่การแบ่งประโยชน์การใช้พื้นที่ยังไม่หลากหลายเหมือนสภาพพื้นที่ว่างสาธารณะอื่นๆ

ส่วนในสวนสาธารณะระดับย่าน 3 แห่ง มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ในเรื่องขนาดส่วนบริการสาธารณะ มีเพียงตำแหน่ง การเข้าถึง ที่แตกต่างกันออกไป สวนมหามงคล มีผู้ใช้ค่อนข้างสูง ประเภทกิจกรรมหลากหลาย และกลุ่มผู้ใช้อย่างกว้างมีหลายกลุ่ม ประกอบกับกิจกรรมการใช้พื้นที่เกิดขึ้นได้ทั้งวัน เพราะมีองค์ประกอบภายในหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นน้ำพุ บึงน้ำ ลู่วิ่ง สนามหญ้า และที่นั่งเล่นได้ร่มไม้ใหญ่ สวนสุขภาพธนาคารไทยพาณิชย์ รูปแบบเป็นสวนที่มีเครื่องเล่นพื้นที่ยังไม่กว้างขวางพอที่จะก่อให้เกิดกิจกรรมประเภทอื่นๆ ได้เนื่องจากพัฒนามาจากสวนริมถนน กลุ่มผู้ใช้นี้ยังเป็นเพียงกลุ่มที่มีการใช้อย่างประจำและต่อเนื่อง สวนสาธารณะริมถนนนับว่าเป็นสวนที่อยู่ใจกลางเมือง ซึ่งองค์ประกอบภายในร่มรื่นสวยงามประกอบกับอยู่ติดริมแม่น้ำ ทำให้พื้นที่น่าสนใจด้วยองค์ประกอบของบรรยากาศรอบด้าน แต่ลักษณะการเข้าถึงยังไม่สู้ดีนัก เนื่องจากพื้นที่ต่ำกว่าระดับถนน และจุดการเข้าถึงอื่นๆ ตลอดจนการบริการสาธารณะยังไม่พร้อม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องไฟฟ้า แสงสว่าง การดูแลรักษา เป็นผลให้ความปลอดภัยในพื้นที่ต่ำ ดังนั้นการปรับปรุงพื้นที่ควรจะมีการดูแลเรื่องความปลอดภัยเพิ่มพิเศษอีกด้วย

สำหรับที่โล่งว่างประเภทอื่นๆ ซึ่งแยกประเภทได้ 3 ลักษณะใหญ่ คือ พื้นที่ว่างที่เป็นสถาบัน พื้นที่ว่างเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่ว่างประเภทสาธารณูปโภคของเมือง ได้แก่ คลอง โป ถนน และทางรถไฟ

กล่าวโดยสรุป พบว่า พื้นที่ว่างประเภทสถาบันนั้นสามารถรองรับกิจกรรมของพื้นที่ ซึ่งเป็นกิจกรรมนันทนาการได้ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ใช้จะเป็นผู้ที่มาใช้พื้นที่ดังกล่าวเป็นประจำในกิจกรรมจำเป็น เช่น เรียนหนังสือ ทำงาน หรือมาประกอบกิจกรรมในพื้นดังกล่าว ศักยภาพจากนันทนาการ ยังไม่ใช่น้ำหนักหลักที่สถาบันเหล่านั้น เป็นเพียงองค์ประกอบที่เกิดขึ้น เพื่อรองรับในช่วงเวลาที่กำหนด และหากพิจารณากิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ดังกล่าวแล้ว พบว่า ค่อนข้างจะสมบูรณ์และหลากหลายอีกด้วย ส่วนพื้นที่ว่างในลักษณะของสาธารณูปโภค และเกษตรกรรมของเมือง พบว่า เป็นพื้นที่ที่ปิดอยู่ สามารถเปิดพื้นที่เพื่อการพัฒนา และหากพื้นที่ดังกล่าวพัฒนาขึ้นนับว่าเป็นผลพลอยได้ ของชุมชนใกล้เคียง หากมองจากสภาพกายภาพแล้ว พบว่า พื้นที่เหล่านี้มีโครงข่าย

และ ครอบคลุมไปทั่วเมือง หากได้รับการพัฒนา ให้สามารถตอบรับกับชุมชนที่อยู่กระจายตัวอยู่รอบนอกให้สามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ดังกล่าวได้ จะทำให้พื้นที่ดังกล่าวมีศักยภาพในการพัฒนาระบบที่วางที่ดี รวมกันได้ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ในด้านนันทนาการ มุมมอง บรรยากาศ สำหรับพื้นที่เกษตรกรรม สามารถสร้างบรรยากาศที่ดีให้แก่ชุมชนรอบเมืองและมุมมองของเมืองที่ดีได้ แต่หน้าที่หลักของพื้นที่ คือ การผลิตเป็นแหล่งอาหารของเมืองอีกด้วย

6.4.2. ศักยภาพทางด้านความงามและเอกลักษณ์ของเมืองและชุมชน

ที่โล่งว่างสาธารณะที่มีโอกาส นอกจากสวนสาธารณะหลักของเมืองแล้ว ก็คือ ที่ว่างประเภท ถนน ทางเท้า ริมทางรถไฟ ริมคลองโพ สามารถเสริมภูมิทัศน์ให้งดงามได้ ด้วยการจัดองค์ประกอบที่เหมาะสม เช่นการปลูกพรรณไม้ ให้มีเอกลักษณ์ และถูกต้องตามหลักการจัดภูมิทัศน์เมือง บริเวณที่ควรเน้น คือ ริมถนน และริมทางรถไฟ เนื่องจากเป็นทางสัญจรหลัก ผู้ใช้สัญจรจะได้รับประโยชน์ จากพื้นที่ดังกล่าวชัดเจน

นอกจากนี้พื้นที่โล่งบางบริเวณจัดไว้เพื่อเป็นการเปิดมุมมองของพื้นที่ เช่น บริเวณศูนย์ราชการที่มีสนามกีฬาพระยาพิชัย และสวนสาธารณะมหามงคล เป็นพื้นที่เปิดโล่งด้านตะวันออกที่จะมุ่งการเปิดมุมมองไปสู่ฝั่งแม่น้ำน่าน

6.4.3. ศักยภาพด้านนิเวศวิทยาของชุมชนเมือง

เพื่อเป็นการอนุรักษ์ระบบนิเวศและส่งเสริม ความมั่นคงของระบบนิเวศของเมือง ที่โล่งว่างประเภทนี้ ได้แก่ แม่น้ำน่าน กลุ่มต้นไม้บริเวณสถาบันหรือสวนสาธารณะ หรือ สวนริมถนน สมควรอนุรักษ์ไว้ เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมความหลากหลายทางชีวภาพ กายภาพไว้ ได้แก่ บริเวณถนนประชานิมิตร วัดคลองโพ วัดธรรมาธิปไตย สถาบันราชภัฏ แม่น้ำน่าน และพื้นที่เกษตรกรรมที่อยู่ติดเมือง เป็นต้น

6.4.4. ศักยภาพทางด้านพาณิชยกรรม

ที่โล่ง สาธารณะประโยชน์สำหรับการพาณิชยกรรมในเขตเมืองที่ชัดเจน หรือ บริเวณที่จัดไว้เป็นลานโล่ง เพื่อการพาณิชยกรรม เช่น ตลาดนัด ตลาดใต้รุ่ง หรือ ตลาดขายสินค้าริมทางเท้าและถนน หรือบริเวณที่จัดให้เกิดขึ้นเฉพาะเวลา ได้แก่ บริเวณหน้าห้างพวยเดย์ ศูนย์พระเครื่อง

บริเวณสี่แยกห้องสมุดประชาชน ตลาดนัดแม่บุญมา หรือพื้นที่รอบๆตลาดสด ที่ล้นออกมาริมถนน และฟุตบอล ซึ่งเกิดขึ้นเป็นเวลาในช่วงเวลาสั้นๆ ช่วงหนึ่ง ซึ่งเป็นที่นิยมของคนเมืองในบางพื้นที่จัดระเบียบพื้นที่ได้ดีสามารถลดปัญหาความไร้ระเบียบของหาบเร่ รถเข็นอาหารได้เป็นอย่างดี คือสามารถรวมกลุ่มของกิจกรรมให้อยู่ในพื้นที่เดียวกันได้ หากแต่ในพื้นที่ยังมีน้อย และไม่ครอบคลุมทั่วถึงทุกพื้นที่ของเมือง และยังขาดความงาม และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นลักษณะ เช่น ห้องสุขา และที่จอดรถ

นอกจากนั้นสามารถพบการใช้ที่โล่งว่างสาธารณะประโยชน์แปลงเล็กๆริมทางเท้า สำหรับพาณิชยกรรม ที่เกิดขึ้นและมีสภาพแวดล้อมที่ดี เช่น บริเวณริมถนนหน้าวัดท่าถนน ซึ่งเป็นจุดที่ก่อให้เกิดการค้าที่ต่อเนื่องกับสถานที่ คือ สถานีรถไฟ ซึ่งหากมีการจัดการที่โล่งว่างในเขตเมือง เพื่อพาณิชยกรรมที่ชัดเจน และหลากหลายนั้น เช่น ลานอาหาร ลานสินค้ามือสอง ลานแสดงสินค้าเล็กๆน้อยๆ และการกระจายตามแหล่งชุมชนหลักที่มีความต้องการ ซึ่งอาจจะมีการอนุโลมใช้ที่โล่งว่างสาธารณะประโยชน์มาจัดเป็นช่องได้ เช่น บริเวณลานริมถนน หรือ แนวถนนเปรมฤดี โดยต้องปรับใช้ให้เหมาะสมกับเวลา สิ่งอำนวยความสะดวก การจอดรถระบบการจัดการขยะ และความ เป็นระเบียบเรียบร้อยในชุมชนละแวกข้าง

6.5 แนวทางการจัดการพื้นที่ว่างในชุมชนเมือง

6.5.1 พื้นที่ว่างเพื่อการให้บริการ

1. พื้นที่ว่างประเภทสวนสาธารณะ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาเป็นสวนสาธารณะระดับเมือง และระดับย่าน คือ ลานริมถนน สวนมหามงคล โดยในการปรับปรุงพื้นที่ว่างและการพัฒนาการใช้ประโยชน์ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งควรพิจารณา ดังนี้

การปรับปรุง และการพัฒนาการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่าง

ในการปรับปรุงพื้นที่ว่างควรพิจารณาถึงลักษณะของสวนสาธารณะ เนื่องจากเป็นที่ว่างที่สร้างความเป็นธรรมชาติ และเป็นพื้นที่สีเขียวของเมือง แนวทางในการพัฒนาจึงต้องยึดเอาสภาพทางธรรมชาติเป็นหลัก การก่อสร้างต่อเติมสิ่งปลูกสร้างต่างๆ จึงต้องพิจารณาไม่ให้รบกวนความเป็นธรรมชาติ หรือ ทำลายธรรมชาติ และควรมีการศึกษาถึงข้อดี และข้อเสีย และความ

ต้องการของผู้ใช้ว่าต้องการหรือไม่ ตลอดจนการพัฒนาสภาพพื้นที่ให้สะอาด ปลอดภัย และไม่เสื่อมโทรมอยู่ตลอดเวลายังเป็นปัจจัยสำคัญในการปรับปรุงพื้นที่

การใช้ประโยชน์ของพื้นที่ว่างในกลุ่มนี้ คือ รูปแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้น ควรจัดกิจกรรมให้เกิดขึ้นให้มีความหลากหลายประเภท เช่น จัดงานดนตรีในสวนสาธารณะ การจัดนิทรรศการ เทศกาลการออกกำลังกายในสวนสาธารณะ เพื่อกระตุ้นให้มีรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย เป็นแรงดึงดูดให้ประชาชนเข้ามาประกอบกิจกรรมเป็นกลุ่มที่กว้างขึ้น

2. พื้นที่ว่างประเภทพื้นที่ริมน้ำ พื้นที่ว่างริมน้ำที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เป็นพื้นที่ว่างระดับเมือง 1 แห่ง คือ ลานริมน่าน และระดับชุมชน คือ บริเวณคอกวัง ซึ่งสภาพพื้นที่มีบรรยากาศและสุนทรียภาพที่ดี การพัฒนาจึงควรพิจารณาถึงแง่มุมต่างๆ ดังนี้

การปรับปรุง และการพัฒนาการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่าง

ในการพิจารณาในการปรับปรุงพื้นที่ริมน่านนั้น สิ่งสำคัญ คือ ความเป็นธรรมชาติของสายน้ำ ที่ต่อเนื่องกับพื้นที่ว่างจะต้องเชื่อมโยงกันไม่ตัดขาด ทั้งในด้านการเข้าถึงและมุมมอง การพัฒนาพื้นที่ที่จะต้องต่อเนื่องกัน โดยอาศัยความเป็นธรรมชาติ เข้ามาผสมผสานในการปรับปรุงพื้นที่ ตลอดจนการพัฒนากิจกรรมที่เกิดขึ้นให้มีความหลากหลาย เช่น ลานริมน่านในปัจจุบันสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในเมืองได้เป็นอย่างดี

การใช้ประโยชน์ของพื้นที่ในกลุ่มนี้ ซึ่งมีที่ว่างหลายระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับเมือง ระดับชุมชน พื้นที่ดังกล่าวมีการใช้ประโยชน์จากชาวเมืองมาก และมีความเป็นสาธารณะสูง โดยเฉพาะลานริมน่าน พื้นที่ดังกล่าว จึงเสมือนแหล่งประชาสัมพันธ์ของเมืองที่คนเข้ามาใช้แล้วได้รับรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ความเป็นไปของเมือง ได้ การพัฒนาการใช้ประโยชน์ จึงควรมีการใช้สอย เพื่อกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี และเผยแพร่ความรู้ให้แก่ชาวเมือง ส่วนพื้นที่ริมน้ำในระดับอื่น ควรมีการปรับปรุงให้มีความต่อเนื่องเชื่อมต่อกัน และสร้างกิจกรรมเพื่อไม่ทำให้พื้นที่ดังกล่าวเสื่อมโทรมลง

3. พื้นที่ว่างประเภทสนามกีฬา พื้นที่ว่างประเภทสนามกีฬาในชุมชนเมือง อุดรดิตต์เป็นที่ว่างขนาดใหญ่ คือสนามกีฬาพระยาพิชัย และในระดับย่าน คือ สนามกีฬาภายในสถาบันราชภัฏอุดรดิตต์ และในระดับชุมชน คือ สนามกีฬาภายในโรงพยาบาลอุดรดิตต์ ซึ่งสนาม

กีฬาในระดับเมืองนั้น นอกจากใช้ประโยชน์ในกิจกรรมประจำวัน เพื่อการแข่งขันกีฬาแล้วยังสามารถจัดงานประจำปีได้อีก เช่น งานกาชาด งานกลางสาด และงานประเพณีอื่นๆ

การปรับปรุง และการพัฒนาการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่าง

ในการปรับปรุงพื้นที่ประเภทสนามกีฬา ซึ่งที่ว่างประเภทนี้มืองค์ประกอบไม่มากนัก การปรับปรุงเพิ่มเติม คือ การพัฒนาส่วนกิจกรรมรอง ไม่ว่าจะเป็นที่นั่งสำหรับผู้ชม การแข่งขันหรือส่วนสนามกีฬาย่อย เนื่องจากสภาพการใช้ไม่เป็นทางการ และเป็นกลุ่มใหญ่ ตลอดจนการพัฒนาสภาพพื้นที่การดูแลรักษาสภาพพื้นที่ ให้มีความสะอาด ปลอดภัย และมีแสงสว่างสม่ำเสมอ จะทำให้พื้นที่ดังกล่าวมีประโยชน์อื่นๆ ในด้านบรรยากาศ และสุนทรียภาพอีกด้วย

การพัฒนาการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ในกลุ่มพื้นที่แห่งนี้ ควรจะมีการแบ่งพื้นที่โดยเฉพาะพื้นที่ขนาดใหญ่ ให้มีประเภทกิจกรรมหรือ ประเภทกีฬาให้อยู่ในสัดส่วนที่เล็กลงตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ตลอดจนการพัฒนาบรรยากาศโดยรอบของพื้นที่ให้สามารถรองรับกิจกรรมได้ในหลายช่วงเวลา โดยเฉพาะเวลากลางวัน โดยอาจจะมีการปลูกต้นไม้รอบๆ พื้นที่ให้ความร่มรื่น และสามารถพักผ่อนได้ในช่วงเวลาดังกล่าว ตลอดจน พื้นที่ดังกล่าว สามารถจัดกิจกรรมระดับเมืองได้ ควรมีการสลับปรับเปลี่ยน และเพิ่มเติมกิจกรรมให้แก่ชาวเมืองให้ได้ใช้ประโยชน์เป็นประจำ

4. **พื้นที่ว่างประเภทสถาบัน** ได้แก่ พื้นที่กลุ่มราชการ สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา ซึ่งที่ว่างประเภทดังกล่าว มีศักยภาพที่ดีในเรื่องการกระจายตัว สามารถครอบคลุมพื้นที่ได้ในทุกๆย่านของชุมชนเมือง

การปรับปรุง และการพัฒนาการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่าง

ในการปรับปรุงพื้นที่ประเภทนี้ โดยส่วนมากแล้วข้อจำกัดของพื้นที่ประเภทนี้ คือ ไม่ใช่พื้นที่ว่างที่จงใจให้เกิดขึ้น เพื่อกิจกรรมนันทนาการ และช่วงเวลาก็เป็นข้อจำกัดที่สำคัญอย่างหนึ่งในการเข้าไปใช้พื้นที่ โดยทั่วไปแล้วสถาบันต่างๆ จะเป็นแหล่งที่ตั้งของอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม อันได้แก่ ศาลากลาง เทศบาล เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงควรค่าแก่การอนุรักษ์ การเปิดที่ว่างด้านหน้าอาคารไม่ให้บังสิ่งปลูกสร้างดังกล่าว และ การเปิดพื้นที่โล่งว่างด้านหน้าเพื่อให้เห็นสถาปัตยกรรมให้ทุกคนสามารถชื่นชมได้ การปลูกต้นไม้ เพื่อความร่มรื่นและสวยงามนับเป็นสิ่งที่

สำคัญนอกจากจะช่วยเสริมสร้างทัศนียภาพแล้วยังก่อให้เกิดประโยชน์จากการมองเห็นของประชาชนอีกด้วย

การวางแผนการใช้ประโยชน์ในที่ดิน ที่เหมาะสม และเปิดโอกาสให้คนเมืองเข้าไปมีส่วนร่วมในการใช้พื้นที่ บางส่วนของสถาบันดังกล่าว นับว่าเป็นประโยชน์โดยค้ำถึงปริมาณลานสาธารณะที่เพิ่มขึ้น และการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับเมือง และเกิดประโยชน์ใช้สอยมากขึ้น เพื่อรองรับกับความต้องการ ซึ่งอาจจะเพิ่มขึ้นในอนาคต

การพิจารณาด้านการใช้ประโยชน์ที่ว่างในสถาบันต่างๆ จัดเป็นรูปแบบหนึ่ง ที่มีความเหมาะสมต่อกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ โดยเฉพาะผู้ใช้ที่อยู่ภายในพื้นที่ดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นกลุ่มนักเรียน ข้าราชการ และผู้เข้ามาใช้ศาสนสถาน เนื่องจากส่วนมากแล้วจะมีความสงบร่มรื่น การเข้าสู่พื้นที่ทำได้ง่าย โดยเฉพาะเมืองอุดรดิตถ์ที่มีศูนย์ราชการและสถาบันการศึกษาอยู่ ใกล้บริเวณใจกลางเมือง ควรจะเปิดให้คนเมืองเข้ามาใช้ประโยชน์ในการพักผ่อน ได้ ตามช่วงเวลาอันเหมาะสม การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น เก้าอี้นั่ง น้ำดื่ม ตลอดจนการประชาสัมพันธ์พื้นที่ที่ดี ทำให้เอื้อประโยชน์แก่ชุมชนรอบข้างมากขึ้น ทำให้มีทางเลือกในการใช้ที่ว่างตามช่วงเวลา โดยเฉพาะเวลาทำงานได้เป็นอย่างดี

5. พื้นที่ว่างในกลุ่มที่เป็นพื้นที่เอกชน ได้แก่ พื้นที่หน้าโรงแรมพรายเดย์ และพื้นที่ว่างระหว่างอาคารในเขตพาณิชย์กรรมเก่า และพาณิชย์กรรมใหม่ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเต็มไปด้วยกิจกรรมทางการค้า หลากหลายประเภท ในการพัฒนาการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ว่างจึงควรมีแนวทางในการปรับปรุง ดังนี้

การปรับปรุง และการพัฒนาการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่าง

จากลักษณะของพื้นที่ว่างในส่วนนี้ ส่วนมากแล้วจะเป็นพื้นที่ว่างที่เป็นไปตามแนวยาวของถนน และกิจกรรม ซึ่งการสัญจรจะหนาแน่นมากในช่วงเช้าและเย็น ซึ่งการปรับปรุงพื้นที่ดังกล่าวที่เป็นที่ว่างหน้าอาคาร คือ ระบบทางเท้าให้มีประสิทธิภาพ และมีสุนทรียภาพที่ดีขึ้น ได้แก่ การสร้างความต่อเนื่องของระบบทางเท้า ระนาบพื้น ต้องสม่ำเสมอ ไม่มีอุปสรรคมากีดขวาง มีความปลอดภัยจากระบบการสัญจรอื่นๆ ไม่ถูกรบกวนด้วยรถยนต์ และรถเข็นหาบเร่แผงลอย และควรมีความกว้างที่เหมาะสมกับความหนาแน่นของกิจกรรม ตลอดจนการพัฒนาให้มีบรรยากาศช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดของบรรยากาศเมือง ความแข็งแรงกระด้างของตัวสถาปัตยกรรม ป้าย

ซึ่งจะช่วยให้เมืองมีชีวิตชีวาสวยงามขึ้น ตลอดจนการประดับประดา ให้ทางเท้าดูมีชีวิตชีวาขึ้น โดยการเพิ่มลวดลายสีส้ม บนพื้นผิว และการประดับด้วยไม้พุ่ม แต่สิ่งสำคัญที่สุด คือ ในเรื่องของความ สะดวกสบาย จะทำให้พื้นที่ว่างดังกล่าวมีคุณภาพที่ดีขึ้น

การพิจารณาด้านการใช้ประโยชน์ การใช้ประโยชน์หลักของพื้นที่ดังกล่าว เพื่อการสัญจร และการค้า ตลอดจนการพักผ่อน จากการเที่ยวชมสินค้า ซึ่งกิจกรรมการใช้ประโยชน์ดังกล่าว ทำให้เมืองมีสีสัน คึกคัก และมีชีวิตชีวาดีแล้ว แต่มีปัญหาเรื่องสถานที่ ซึ่งอาจจะคับแคบเกินไป ซึ่งการใช้ประโยชน์บริเวณนี้ อาจทำได้โดยการปิดถนน เป็นช่วงเพื่อให้คนได้เดิน โดยเฉพาะในช่วงเขตพาณิชย์กรรมเก่า ซึ่งเอื้อประโยชน์ได้ เพราะไม่ใช่ถนนสายหลักพาดผ่านเหมือนบริเวณแหล่งพาณิชย์กรรมใหม่ ซึ่งบริเวณดังกล่าวเป็นบริเวณที่เป็นศูนย์กลางเมืองเก่าที่มีการค้ามาช้านาน

การพิจารณาให้การใช้พื้นที่ว่างเพื่อเปิดโอกาสให้คนเมืองมีโอกาสได้ใช้ประโยชน์ จากส่วนดังกล่าว อาจจะได้จากการเปิดที่ว่าง สำหรับวางเก้าอี้ได้ร่มไม้ เพื่อให้ผู้คนได้เข้าใช้ประโยชน์มากขึ้น ในแต่ละส่วน ซึ่งอาจจะไม่จำเป็นต้องเปิดทุกช่องทางทั้งก็ได้

6. พื้นที่ว่างสาธารณะในกลุ่มพื้นที่ว่างในเขตชุมชน ได้แก่ บริเวณชุมชนรถไฟ ศิลาอาสน์ ชุมชนเจริญบัณฑิต ชุมชนคอวัง และชุมชนอื่นๆ นอกเหนือจากตัวอย่างพื้นที่ศึกษา ซึ่งการปรับปรุงพื้นที่ว่างควรมีแนวทางในการปรับปรุงดังนี้

การปรับปรุง และการพัฒนาการใช้ประโยชน์พื้นที่ว่าง

แม้ว่าในแต่ละพื้นที่จะมีข้อจำกัดแตกต่างออกไป แต่ในการปรับปรุงพื้นที่ว่างในระดับชุมชนควรปรับปรุงในเรื่องระบบความเชื่อมโยงของพื้นที่ว่างของชุมชน ออกสู่ความเป็นย่าน และความเป็นเมือง และควรปรับปรุงสภาพพื้นที่ว่างในแต่ละชุมชนให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมกับพื้นที่ว่างสาธารณะที่ใช้ร่วมกัน ซึ่งอาจจะออกมาในรูปของสวนกระเป๋า (Pocket Park) ซึ่งมีการแบ่งพื้นที่ในแต่ละส่วนให้มีกิจกรรมหลายรูปแบบ โดยเฉพาะการจัดที่เล่นสำหรับเด็ก ผู้ใหญ่ เพราะในวัยดังกล่าวมักจะออกจากพื้นที่ไปไม่ไกลนัก การสร้างเสริมประสิทธิภาพของพื้นที่ระยะใกล้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง และในขณะเดียวกัน พื้นที่ดังกล่าวยังคงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติอยู่มาก การพัฒนาพื้นที่จึงควรคำนึงถึงการนำธรรมชาติมาใช้ให้มากที่สุดด้วย ในขณะเดียวกันชุมชน

แผนที่ 6.1 แสดงพื้นที่ที่ควรส่งเสริมพื้นที่ว่างสาธารณะระดับเมือง

สัญลักษณ์

- เขตเทศบาล
- เขตตำบล
- เขตผังเมืองรวม
- ทางหลวงแผ่นดิน
- ถนน
- พื้นที่ที่ควรส่งเสริมพื้นที่ว่าง

ศักยภาพในการพัฒนาที่ว่างในชุมชนเมือง
: กรณีศึกษาชุมชนเมืองอุดรดิตต์

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ 6.2 แสดงพื้นที่ที่ควรส่งเสริมพื้นที่ว่างสาธารณะระดับย่านและระดับชุมชน

สัญลักษณ์

- เขตเทศบาล
- เขตตำบล
- เขตผังเมืองรวม
- ทางหลวงแผ่นดิน
- ถนน
- พื้นที่ที่ควรส่งเสริมพื้นที่ว่าง

ศักยภาพในการพัฒนาที่ว่างในชุมชนเมือง
: กรณีศึกษาชุมชนเมืองอุดรดิตต์

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คนที่อยู่ภายในย่านพาณิชย์กรรม โดยเฉพาะเขตพาณิชย์กรรมใหม่ยังไม่มีที่ว่างในระดับชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ว่างดังกล่าว

ในด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่สำหรับชุมชนที่มีข้อจำกัดแตกต่างกันนั้น การเชื่อมโยงกิจกรรมจากบ้านสู่พื้นที่ว่าง และจากพื้นที่ว่างสู่พื้นที่อื่นๆ จึงมีความสำคัญมากเพื่อให้คนในชุมชนเข้าถึง พื้นที่ได้อย่างสะดวก การจัดกิจกรรม การพบปะพูดคุย การพักผ่อนแบบต่างๆ การจัดกิจกรรมได้หลายรูปแบบจะทำให้เกิดการพบปะ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหาจุดร่วมกัน สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้ต่อไป

6.5.2 แนวทางการพัฒนาที่ว่างที่เป็นส่วนประกอบของเมือง

1. แนวทางในการพัฒนาพื้นที่ว่างประเภทเกษตรกรรม

พื้นที่เกษตรกรรมนับเป็นแหล่งพื้นที่สีเขียวที่อยู่รอบเมือง ซึ่งปัจจุบันเมืองยังคงอยู่ในสภาพแวดล้อมของชุมชนเกษตรกรรมโดยรอบ การคงไว้ด้วยพื้นที่เกษตรกรรม ซึ่งสามารถสร้างบรรยากาศและสุนทรียภาพ โดยเฉพาะทางฝั่งตะวันออกของเมืองสามารถสร้างบรรยากาศที่ดีแก่เมืองได้ แนวทางในการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม คือ การคงสภาพและรักษาพื้นที่ดังกล่าว ให้เอื้อประโยชน์ต่อเมือง ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาเมือง ตลอดจนทิศทางการขยายตัวของเมือง การจัดการด้านดังกล่าวต้องวางมาตรการควบคุมการขยายตัวของเมือง ให้สอดคล้องกับการพัฒนาเมืองในอนาคต

2. แนวทางในการพัฒนาพื้นที่ว่างประเภทคู คลอง บึง หนองน้ำ

พื้นที่ดังกล่าวนับว่าเป็นพื้นที่พาดผ่านย่านต่างๆของเมือง การพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว เช่น คลองโพ นับว่าก่อให้เกิดประโยชน์ในหลายๆด้าน และสามารถเชื่อมโยงจากย่านสู่ย่านได้อีกวิธีหนึ่ง การพัฒนาเปิดพื้นที่ว่างให้เป็นทางเดินหรือ ทางจักรยานริมคลอง และพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวนับเป็น ผลพลอยได้จากการพัฒนาให้พื้นที่ริมคลองเปิด เพื่อให้คนในชุมชนละแวกบ้านเข้ามาใช้ การพัฒนาพื้นที่ควรคำนึงถึงสภาพคลองให้อยู่ในสภาพธรรมชาติมากที่สุด เพื่อให้สภาพคู คลองยังคงบรรยากาศที่ดี และแวดล้อมไปด้วยสภาพธรรมชาติมากที่สุด ตลอดจนการสร้างกิจกรรมสามารถสร้างลานกิจกรรมให้เป็นจุดได้โดยมีบริการสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นน้ำดื่ม แก้อั้วนั่งเล่นพักผ่อน ระบบไฟฟ้า แสงสว่าง เป็นต้น

3. แนวทางการพัฒนาพื้นที่ว่างประเภทเส้นทางคมนาคม

3.1 พื้นที่ว่างประเภทถนน

ถนนนับเป็นหน้าตาของเมืองที่ผู้ผ่านไปมาพบเห็นได้เป็นประจำ แนวทางในการพัฒนาพื้นที่ว่างประเภทนี้ นอกจากจะพัฒนาพื้นผิวด้านให้สะดวก ปลอดภัย ซึ่งเป็นประเด็นหลักแล้ว ภูมิทัศน์รอบๆข้างถนน นับว่าเป็นปัจจัยเสริมที่ให้ความสำคัญอีกประการหนึ่ง การตกแต่งด้วยต้นไม้ เสาไฟฟ้าที่สวยงามนับเป็นผลดีทางด้านการมองเห็น การสร้างบรรยากาศต่อสภาพอาคารบ้านเรือน และมีสุนทรียภาพที่ดีต่อเมือง เช่น บริเวณถนนประชานิมิตร หากมีการพัฒนาพื้นที่ถนนอื่นๆ ในชุมชนเมือง ควรคำนึงถึงการสร้างบรรยากาศและความสะดวกตลอดจน ระบบไฟฟ้า แสงสว่างที่มีคุณภาพอีกด้วย

3.2 พื้นที่ว่างประเภททางรถไฟ

ทางรถไฟนับว่าเป็น Corridor space ที่พาดผ่านใจกลางเมือง ในปัจจุบันมีการเปิดพื้นที่ริมทางรถไฟเข้ามา เพื่อใช้ประโยชน์ในการตกแต่งภูมิทัศน์ของเมือง เป็นผลให้พื้นที่ดังกล่าวเอื้อผลประโยชน์แก่ชุมชนข้างเคียง เช่น ชุมชนเจริญบันเทิง ชุมชนบ้านเกาะ และย่านพาณิชย์กรรมเก่า ซึ่งการพัฒนา ในอนาคตนอกจากพัฒนาพื้นที่ริมทางรถไฟแล้ว ควรคำนึงถึงการเชื่อมต่อสู่ที่ว่างอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นถนน เชื่อมสู่ลานริมน้ำ หรือที่ว่างอื่นๆ เช่น สนามกีฬาพระยาพิชัยอีกด้วย ซึ่งการพัฒนาในพื้นที่ว่างประเภทนี้ ยังต้องคำนึงถึงกิจกรรมอันไม่ก่อให้เกิดความอันตรายจากรถไฟอีกด้วย เช่น กิจกรรมที่น่าจะเกิดขึ้นควรจะเป็นกิจกรรมประเภท Passive recreation เป็นต้น

5. แนวทางการพัฒนาพื้นที่ว่างประเภทสถาบัน

ที่ว่างประเภทสถาบันนับว่าเป็นพื้นที่ว่างที่กระจายตัวอยู่ทั่วชุมชนเมือง โดยเฉพาะสถาบันการศึกษา และสถาบันทางศาสนา การกระจายตัวของพื้นที่ดังกล่าวทำให้พื้นที่ว่างประเภทสถาบันเป็นศูนย์กลางของชุมชนในแต่ละชุมชนตลอดจน ให้คนในชุมชนเข้ามาใช้พื้นที่ประกอบกิจกรรมและพิธีกรรมในแต่ละพื้นที่ได้ แม้อันพื้นที่ดังกล่าวยังมีข้อจำกัดที่แตกต่างกันอยู่บ้างในเรื่องลักษณะการใช้พื้นที่ การปรับปรุงพื้นที่จึงต้องให้สอดคล้องกับกิจกรรมที่เกิดขึ้น การพัฒนาพื้นที่ว่างเพื่อรองรับกิจกรรมก็นับว่าทำให้พื้นที่ประเภทสถาบันเอื้อประโยชน์ให้สามารถรองรับกิจกรรมได้มากขึ้นในอนาคตอีกด้วย โดยไม่จำเป็นต้องหาพื้นที่สาธารณะใหม่ๆ เพื่อรองรับชุมชนรอบด้าน

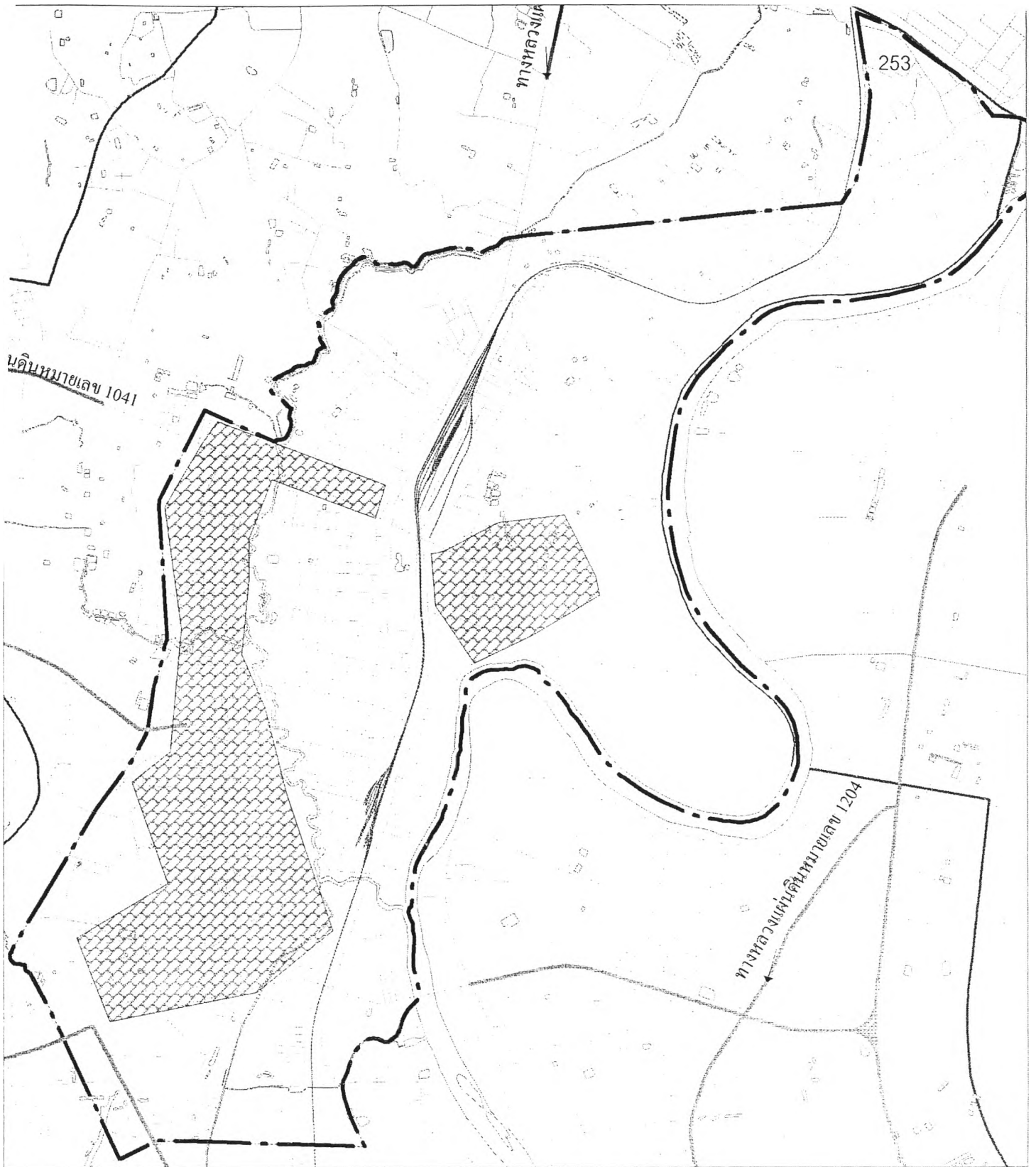
จากการศึกษา พบว่า ชุมชนเมืองอุดรดิตถ์ยังคงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นสภาพธรรมชาติอยู่มาก ตลอดจนในบริเวณใจกลางเมืองมีพื้นที่ว่างสาธารณะขนาดใหญ่ และบริเวณศูนย์ราชการ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนรอบๆข้าง ความต้องการการใช้พื้นที่ว่างนับว่ายังไม่ถึงขั้นรุนแรงนัก อันเนื่องจากจำนวนพื้นที่ว่างอยู่ในระดับที่เหมาะสมและการใช้พื้นที่ว่างระยะใกล้ยังเป็นเพียงการใช้พื้นที่บริเวณบ้านของตน หรือละแวกใกล้เคียง ซึ่งการใช้ก็เพียงแต่เดินทางมาใช้ไม่กี่นาที ซึ่งถือว่าสั้นมาก

การมีพื้นที่ว่างระดับเมืองที่สำคัญ ถึง 2 แห่ง สามารถปรับเปลี่ยนการใช้กิจกรรม กันได้ตามความเหมาะสม ซึ่งในแต่ละพื้นที่ก็จะมีลักษณะและจุดเด่นแตกต่างกันออกไป ยิ่งก่อให้เกิดกิจกรรมที่ชาวเมืองร่วมกันทำเป็นประเพณีสืบเนื่องกันไป

หากพิจารณาถึงขนาดเมืองที่เริ่มมีการเจริญเติบโตขึ้น และแน่นขึ้น จะเห็นได้ว่าย่านการค้าบรมาสน์ยังขาดและห่างไกลพื้นที่ว่างซึ่งเป็นส่วนสำคัญ ในการขยายตัวของเมืองในอนาคต เพราะฉะนั้นแล้วการสร้างการพัฒนาพื้นที่สวนสาธารณะแห่งใหม่ ของเมืองจะต้องดูแนวทางการขยายตัวของเมืองเป็นสำคัญอีกด้วย

ขณะเดียวกันสวนสาธารณะ และพื้นที่สาธารณะในปัจจุบันที่มีอยู่ควรจะต้องจัดให้พื้นที่ดังกล่าวตอบสนองประโยชน์การใช้สอยให้เหมาะสมกับความต้องการของประชาชนดังที่ผลสรุปออกมาแล้วอีกด้วย ตลอดจนการเสริมสร้าง บรรยากาศของพื้นที่ที่เป็น Corridor space ที่เป็นสาธารณูปโภค หลักของเมือง ไม่ว่าจะเป็นริมฝั่งแม่น้ำน่าน ริมทางรถไฟ ริมถนน ควรจะต้องจัดให้มีสภาพบรรยากาศ ที่ดีและเหมาะสม เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชาวเมืองและเพื่อประโยชน์สูงสุดของชาวเมืองที่จักเกิดขึ้นในอนาคตอีกด้วย

ปัญหาของพื้นที่ว่างสาธารณะในเขตชุมชนเมืองอุดรดิตถ์ หากพิจารณาแล้วไม่ได้อยู่ที่ปริมาณจำนวนพื้นที่เท่าใดนัก หากอยู่ที่คุณภาพการใช้ประโยชน์จากประชาชนชาวเมืองรวมถึงความต้องการอยากที่จะเข้ายึดใช้พื้นที่ความพอใจ และความเหมาะสมทางด้านทำเลที่ตั้ง การใช้ที่ดิน ความเชื่อมโยงของภูมิทัศน์ และกระบวนการทำงานระบบนิเวศวิทยาเมือง เป็นสำคัญ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าที่ว่าง ยังมีศักยภาพและโอกาสในการพัฒนา พร้อมๆกับการฟื้นฟูให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนได้

แผนที่ 6.3 แสดงพื้นที่ที่มีปัญหาความขาดแคลนพื้นที่ว่างในอนาคต

สัญลักษณ์

- เขตเทศบาล
- เขตตำบล
- เขตผังเมืองรวม
- ทางหลวงแผ่นดิน
- พื้นที่ที่มีปัญหาความขาดแคลนพื้นที่ว่างสาธารณะในอนาคต
- ถนน

ศักยภาพในการพัฒนาที่ว่างในชุมชนเมือง
: กรณีศึกษาชุมชนเมืองอุดรดิตถ์

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6.6 ความสอดคล้องกับนโยบายผู้บริหาร

นโยบายของผู้บริหาร เป็นนโยบายที่ได้จัดทำขึ้นโดยเทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ เป็นแผนพัฒนาเทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ 5 ปี (พ.ศ.2545-2549) พอสรุปความสำคัญได้ดังนี้

6.6.1 แผนงานส่งเสริมและสนับสนุนประเพณี วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น และให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่นประกอบด้วยโครงการ 14 โครงการ ได้แก่ โครงการวันขึ้นปีใหม่ โครงการงานวันพระยาพิชัยดาบหักและงานกาชาด โครงการวันจักรี โครงการวันสงกรานต์ โครงการวันฉัตรมงคล โครงการวันฉัตรมงคล โครงการวันวิสาขบูชา โครงการวันเข้าพรรษา โครงการวันเฉลิมพระชนมพรรษา 12 สิงหาคม โครงการวันกลางสาด โครงการวันปืยมหาราช โครงการวันลอยกระทง โครงการวันเฉลิมพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม โครงการวันตากสินมหาราช และโครงการที่จังหวัดมอบหมาย

6.6.2 แผนงานส่งเสริมสวัสดิการและนันทนาการ

เพื่อช่วยเหลือและบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนเกี่ยวกับการอยู่อาศัยในเขตเทศบาล และเพื่อที่จะช่วยส่งเสริมให้ประชาชนได้มีโอกาสใช้เวลาว่างพักผ่อนหย่อนใจ ออกกำลังกาย แข่งขันกีฬา หรือหาความเพลิดเพลินกับธรรมชาติ

6.6.3 แผนงานส่งเสริมและสนับสนุนการจัดบริการนันทนาการ และกีฬา

เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้เยาวชน และประชาชนได้ใช้เวลาว่างในการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อพัฒนาสุขภาพกายและสุขภาพใจให้ดีขึ้น เช่น โครงการก่อสร้างศูนย์นันทนาการ เพื่อเยาวชน ห้างไกลยาเสพติด โครงการสร้างสนามเด็กเล่นอนุบาล โครงการสร้างสนามกีฬาเอนกประสงค์พร้อมอัฒจันทร์ โครงการสร้างลานทางเท้าริมแม่น้ำน่านชุมชนคอวัง เป็นต้น

ซึ่งจากแผนดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ทางผู้บริหารได้มุ่งเน้นที่จะสร้างกิจกรรมต่างๆ ลงในพื้นที่ ซึ่งเป็นสิ่งที่สอดคล้องกันกับสิ่งที่ได้จากการศึกษาและเสนอแนะ แต่ในขณะเดียวกันการพัฒนาทางกายภาพยังขาดความชัดเจนในการพัฒนาพื้นที่อยู่บ้างโดยเฉพาะ ความเข้าใจในบริบทของแต่ละย่าน และ พื้นที่ว่างที่กระจายตัวแทรกอยู่โดยทั่วเมือง ถึงการพัฒนาพื้นที่เดิมที่มีอยู่แล้วก่อให้เกิด

ประโยชน์อันสูงสุด ตามความต้องการของประชาชน และยังเป็นการพัฒนาส่วนต่างๆซึ่งเป็นส่วนประกอบของเมืองให้เกิดประโยชน์เต็มที่ ตามศักยภาพและข้อจำกัดของแต่ละพื้นที่อีกด้วย ซึ่งหากได้ศึกษาอย่างจริงจังแล้ว การพัฒนาเมืองจะเดินไปสู่ทิศทางที่ถูกต้องและก่อประโยชน์ที่แท้จริง แก่ประชาชนและผู้เข้าใช้ประโยชน์ ส่งผลต่อเนื่องถึงความน่าอยู่ของเมือง และ คุณภาพชีวิตที่ดีตามมา และประโยชน์สุขของชาวเมืองอีกด้วย

6.7 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

จากงานทั้งหมดที่ได้มีการนำเสนอมาตั้งแต่พัฒนาการของเมือง พัฒนาการของพื้นที่ว่างในชุมชนเมือง ลักษณะทางกายภาพ กิจกรรมที่เกิดขึ้น กลุ่มผู้ใช้ พฤติกรรมการใช้พื้นที่ว่าง ตลอดจนการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ว่างในแต่ละพื้นที่ เพื่อเป็นแนวทางในการเสนอแนะการพัฒนาพื้นที่ว่างในชุมชนเมือง ซึ่งการศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่ว่างในเมืองขนาดกลางนี้ยังมีน้อย ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จึงมุ่งที่จะอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของพื้นที่ว่างของชุมชนเมืองขนาดกลาง ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาพื้นที่ว่างในชุมชนเมืองขนาดใหญ่ เพื่อเป็นการนำร่องในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพื้นที่ว่างของชุมชนเมืองขนาดกลางในแง่มุมต่างๆ ซึ่งในการศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่ว่างนั้น ยังมีประเด็นที่มีความน่าสนใจในการศึกษาอีกมาก ดังนั้นในส่วนนี้จึงเป็นข้อเสนอแนะสำหรับผู้สนใจที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่ว่างต่อไป

1. ศึกษาพื้นที่ว่างในเมืองขนาดกลางในพื้นที่อื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ว่างที่ได้ศึกษานี้ว่าพื้นที่ว่างในพื้นที่อื่นนั้นมีลักษณะทางกายภาพ กิจกรรม กลุ่มผู้ใช้ พฤติกรรมการใช้พื้นที่ ที่แตกต่างหรือเหมือนกับพื้นที่ว่างที่ได้ศึกษาในชุมชนเมืองอุดรดิตถ์นี้อย่างไร
2. ควรมีการศึกษาในมิติของวิถีชีวิต ซึ่งในปัจจุบันการศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่ว่างส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในด้านกายภาพเท่านั้น ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไปจึงควรเพิ่มมิติในการศึกษาด้านของวิถีชีวิต ซึ่งเป็นมิติที่เกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ผลการศึกษานั้นตรงกับความต้องการของคนในชุมชนมากที่สุด
3. จากงานนี้ควรมีการศึกษาต่อไปว่าในอนาคตรูปแบบของพื้นที่ว่างจะเป็นอย่างไร ใครบ้างที่ควรจะมีส่วนในการจัดการหรือดูแล
4. นำรายละเอียดของผังเมืองรวมเมืองอุดรดิตถ์มาประกอบการศึกษา เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของผังเมือง

